

ANTROPOLOGICZNE PODSTAWY IDEI RÓWNOŚCI A KULTURA FIZYCZNA

Idea równości należy do podstawowych praw człowieka, jest ona rozumiana w różny sposób: ontologiczny, jurydyczny, moralny lub ekonomiczny. Pluralizm koncepcji równości i sposoby konkretnej jej aplikacji w istotny sposób są powiązane z filozoficzną antropologią i filozofią społeczną¹. Koncepcje człowieka greckiego antyku i współczesnego personalizmu kontrastują z redukcjonistyczną antropologią ideologicznego liberalizmu i marksizmu, konsekwencją tego jest częściowo odmienne rozumienie idei równości, a także zróżnicowana jest postawa zwolenników wymienionych nurtów filozoficznych wobec kultury fizycznej – w tym także sportu. Wybór konkretnej dyscypliny sportu jest wolnym aktem człowieka, w pewnym stopniu oddziałuje również jego środowisko ekonomiczno-społeczne i historyczno-kulturowe. Różnorodność filozoficznych koncepcji człowieka i równości rzutuje jednak na egzystencjalno-aksjologiczną ocenę kultury fizycznej: sposób jej rozumienia, rolę w społecznych relacjach i bytowy sens w całości ludzkiego życia.

Idee antycznego olimpizmu i współczesnego neoolimpizmu są genetycznie powiązane z koncepcją człowieka czołowych myślicieli starożytnej Grecji: Platona i Arystotelesa. Ich wspólnym poglądem było dostrzeżenie w człowieku elementu transmateriałnego, to jest duszy. Antropologia platońska istotę człowieka zawężała wyłącznie do niemateriałnej duszy, uznając ciało za czasową jej lokalizację („więzienie”). Skrajny dualizm antropologiczny autora Rzeczypospolitej został zakwestionowany przez Arystotelesa, który człowieka opisywał jako naturalne połączenie ciała i duszy². Jego teoria hylemorfizmu jest stonowanym dualizmem antropologicznym, uznając integralno-komplementarną naturę człowieka obejmującą elementy somatyczno-biologiczny i psychiczno-duchowy. W koncepcji tej dusza jest formą ożywiającą i kształtującą ludzkie ciało, jej niemateriałny charakter pozwala wnioskować o nieśmiertelności. Filozofia człowieka obu wspomnianych greckich myślicieli łączy się organicz-

1 S. Kowalczyk (1986) Antropologiczne podstawy idei równości społecznej, *Chrześcijanin w Świecie*, nr 10, s. 47-65.

2 F. Copleston (1998) *Historia filozofii*, t. 1, Warszawa, s. 235-244, 369-375.

nie z aksjologią, czego ilustracją są słowa Stagiryty: „Człowiek bez poczucia moralnego jest najniegodziwszym i najdzikszym stworzeniem”³.

Współcześnie eksponuje się siłę idei demokracji, która swymi korzeniami sięga greckiego antyku. Platon i Arystoteles pojęcie demokracji, tj. władztwa ludu, łączyli z kategoriami równości i sprawiedliwości. Dostrzegali oni różnorodność ludzi: ich uzdolnień intelektualnych, upodobań, postaw moralnych, zawodów i stanowisk społecznych. Mimo to opowiadali się za postulatem sprawiedliwości opartym na idei równości, która jest dwojaka: ilościowa (matematyczna) i jakościowa (proporcjonalna)⁴. Sprawiedliwość zamienna regulująca relacje między indywidualnymi ludźmi bazuje na równości ilościowej, natomiast sprawiedliwość rozdzielcza normująca relacje między państwem a obywatelami na równości proporcjonalnej. Idee równości i sprawiedliwości, niezbędne w funkcjonowaniu społeczności politycznej, realizują się teoretycznie najlepiej w demokracji. Platon krytycznie wypowiadał się o demokracji, natomiast Arystoteles stwierdził: „Demokracją nazywa się w pierwszym rzędzie ten ustrój, w którym najzupełniej przeprowadzona została zasada równości. Równość zaś według podstawowego prawa takiej demokracji wyraża się w tym, że czy biedni, czy bogaci, to niczym nie górują jedni nad drugimi ani też nie skupiają jednostronnie całej władzy, lecz są sobie równi”⁵. Stagiryta był świadomy mankamentów modelu demokracji, których najważniejszym źródłem jest rezygnacja z wartości i zasad moralnych⁶.

Antyczna idea olimpizmu bazuje na filozoficznej antropologii i filozofii społecznej klasyków myśli starożytnej Grecji, zwłaszcza Platona i Arystotelesa. Pierwszy z nich minimalizował bytową rolę ciała w życiu człowieka, mimo to ćwiczenia fizyczne i sport uznał za niezbędny element wychowania młodych ludzi. Arystoteles nie interesował się bliżej problematyką sportu, lecz niektóre jego wypowiedzi pozwalają wnioskować o pozytywnej ocenie kultury fizycznej. Wyróżnił on trzy typy przyjaźni, z której jeden opiera się na wspólnocie wartości emocjonalno-ludycznych⁷. Ta forma przyjaźni łączy młodych ludzi uprawiających ćwiczenia fizyczne. Autor *Etyki Nikomachejskiej* aprobował teorię eudajmonizmu, uznając niesprzeczność pomiędzy przyjemnością a szczęściem, choć zarazem dostrzegał jakościowe zróżnicowanie pomiędzy przyjemnościami wyższymi i niższymi⁸.

Kultura fizyczna w antycznej Grecji była naturalnym dopełnieniem ówczesnej kultury artystycznej i umysłowej (literackiej, filozoficznej). Aktywność

3 Arystoteles (1953) *Polityka*, I, 9, 1253 a 16-17, Wrocław, s. 9.

4 S. Kowalczyk (2001) *U podstaw demokracji. Zagadnienia aksjologiczne*, Lublin, s. 9-24.

5 Arystoteles, *Polityka*, IV, 4, 1291 b 44-46, s. 129.

6 *Ibid.*, II, 3, 1265 b 18-22, s. 49; V, 1, 1302 a 7-10, s. 162.

7 Arystoteles, *Etyka Nikomachejska* VIII, 2-8.

8 *Ibid.*, X, 4.

sportową w ujęciu ideologii olimpizmu charakteryzują dwa podstawowe rysy: bezinteresowna rywalizacja ujęta w określone ramy aksjologiczno-etyczne i perfekcjonizm – dążenie do integralnego doskonalenia człowieka⁹. Hasło *kalokagathia* postuluje łączenie piękna i dobra, tj. harmonijny rozwój ciała i duszy człowieka. Sport antyczny-olimpijski bezpośrednio koncentrował się na wartościach ludycznych, lecz pośrednio implikował integralną koncepcję człowieka. Igrzyska olimpijskie w starożytnej Grecji łączyły się z kultem ówczesnej religii politeistycznej. Pierre Coubertin, inicjator neoolimpizmu, w sposób kontrowersyjny traktował sport jako parareligię¹⁰. Igrzyska sportowe w starożytnej Grecji odbywały się w kilku miejscach, najbardziej znane zapoczątkowane zostały w roku 776 przed narodzeniem Chrystusa w Olimpi. Ich charakterystyczne cechy to: łączenie zawodów sportowych z występami poetów, muzyków i śpiewaków, propagowanie idei pokoju w trakcie trwania olimpiady, duch braterstwa łączący obywateli państw greckich, bezinteresowny udział w zawodach (sportowcy nie otrzymywali finansowych ekwiwalentów), przestrzeganie ustalanych reguł rywalizacji sportowej¹¹. Te cenne elementy i postulaty ideologii olimpijskiej przejęte zostały przez neoolimpizm nowożytny, choć ich realizacja z biegiem czasu napotyka coraz większe trudności¹².

Realistyczna antropologia zapoczątkowana przez Arystotelesa była kontynuowana i rozwinięta przez św. Tomasza z Akwinu, który określił człowieka jako naturalno-substancjalne połączenie (*compositum*) materialnego ciała i niematerialnej duszy¹³. Była to personalistyczna koncepcja człowieka, traktująca go jako: osobowy podmiot rozumny, wolny i odpowiedzialny, zdolny do autofinalizacji i samorealizacji, dzięki posiadaniu elementu niematerialnego – duszy – transcendujący otaczający go kosmos i biokosmos, z natury swej nakierowany na życie społeczne, wrażliwy i współkreujący wartości poznawcze, moralne, estetyczne i ideowe – w tym religijne – niepowtarzalny w swej indywidualnej osobowości, autonomiczny w istnieniu i niezbywalny w swej godności¹⁴. Współczesny tomista Jacques Maritain określił człowieka-osobę jako „wszechświat o naturze duchowej, obdarzony wolnością wyboru i stanowiący tym samym całość niezależną wobec świata”¹⁵. Personalizm tomistyczny i całego nurtu filozofii klasycznej kontrastuje tak ze skrajnym indywidualizmem liberalizmu, jak i z organistyczno-kolektywi-

9 J. Lipiec (1999) *Filozofia olimpizmu*, Warszawa, s. 39-42.

10 A. Koch (2005) Pierre de Coubertin und seine Bezlehung zur katholischen Kirche. W: W. Schwank, A. Koch [red.] *Begegnung. Schrifreihe zur Geschichte der Beziehung zwischen Christentum und Sport*, Band 5. Aachen, s. 33-75.

11 K. Zuchora (1980) *Wychowanie w kulturze antycznej*, Warszawa.

12 J. Lipiec (2007) *Pożegnanie z Olimpią*, Kraków.

13 Św. Tomasz z Akwinu (1998) *Traktat o człowieku. Summa teologii I*, s. 75-89, Kęty.

14 S. Kowalczyk (2002) *Zarys filozofii człowieka*, Sandomierz, s. 186-226; tenże (2012) *Personalizm – podstawy, idee, konsekwencje*, Lublin.

15 J. Maritain (1960) *Humanizm integralny*, Londyn, s. 16.

styczną antropologią marksistowską. Elementem personalizmu jest humanizm etyczno-społeczny inspirowany troską o człowieka, od naturalistycznych form humanizmu różni się jednak akceptacją ontologiczno-substancjalnej i umysłowo-duchowej natury osoby ludzkiej. Człowiek dzięki umysłowym władzom intelektu i wolnej woli jest osobą-podmiotem, jego integralnym komponentem jest wewnętrzno-niematerialne „ja” zwane duszą.

Naturalną konsekwencją personalizmu jest idea równości wszystkich ludzi, która posiada podstawy ontologiczne i aksjologiczne, a w chrześcijańskiej antropologii również biblijno-teologiczne¹⁶.

Ontologiczną podstawą idei równości jest wspólna rozumna natura wszystkich ludzi, ich niezbywalna podmiotowość i godność. Jako osoby są oni równi, dlatego niewolnictwo jawne czy zakamuflowane jest sprzeczne z naturą człowieka. Nie ma nadludzi czy podludzi, analogicznie nie ma ras wyższych czy niższych. Chrześcijańska antropologia, mówiąc o równości ludzi, odwołuje się do przesłanek biblijno-teologicznych. Biblijny opis stworzenia człowieka, zawarty w Księdze Rodzaju (1,26-27), mówi o nim jako obrazie bożym. Wszyscy ludzie są równi wobec Boga. Idea równości posiada również podstawy aksjologiczno-moralne. Sprowadzają się one do nakazu miłości każdego człowieka, mającego inspirację biblijno-ewangeliczną. Nauka społeczna Kościoła koncentruje się na ideach równości i sprawiedliwości społecznej¹⁷. Obie idee są wzajemnie powiązane, gdyż sprawiedliwość jest realizacją międzyludzkiej równości¹⁸. Równość matematyczna posiada zastosowanie w sprawiedliwości zamiennej, zaś równość proporcjonalna w sprawiedliwości prawnej i rozdzielczej.

Personalizm nie tylko potwierdza ontologiczną równość ludzi, lecz postuluje także inne formy równości będące jej konsekwencją: jurydyczną, ekonomiczno-społeczną i polityczną. Wszyscy ludzie są równi wobec prawa, podlegają mu tak obywatele jak rządzący krajem. Równość ekonomiczno-społeczna nie jest równoznaczna z akceptacją marksistowsko-komunistycznej koncepcji równości, sprzeciwia się natomiast różnorodnym formom dyskryminacji, społecznego wykluczenia, biedy, ignorowaniu ludzi pozbawionych elementarnych warunków życia itp. Idea równości politycznej, ściśle powiązana z wolnością życia społecznego, realizuje się w modelu demokracji parlamentarnej¹⁹.

Antropologia personalizmu, aprobująca ideę równości w jej szerokim rozumieniu, posiada swoje konsekwencje na terenie kultury fizycznej. Czołowym rzecznikiem antropologicznego personalizmu był Tomasz z Akwinu, który zdystansował się od platońskiego idealizmu deprecjonującego rolę ciała w na-

16 S. Kowalczyk, *Antropologiczne podstawy idei równości społecznej*, jw., s. 59-65.

17 Tomasz z Akwinu, *Summa theologiae* II-II, q. 58, a. 10; S. Kowalczyk (1998) *Idea sprawiedliwości społecznej a myśl chrześcijańska*, Lublin, s. 40-47.

18 Cz. Strzeszewski (1985) *Katolicka nauka społeczna*, Warszawa.

19 S. Kowalczyk, *U podstaw demokracji*. jw., s. 33-42, 101-150.

turze i aktywności człowieka. Średniowieczny myśliciel pisał: „Człowiek nie jest samą tylko duszą, lecz czymś złożonym z duszy i ciała”²⁰. Doceniał on rolę cielesności i opisywał jej współdziałanie w różnych formach działania ludzkiego: poznaniu zmysłowym i umysłowym, życiu emocjonalnym, wykonywanej pracy, międzyludzkich relacjach. Choć Akwinata nie mówił *expressis verbis* o sporcie (w średniowieczu takiego terminu nie używano), to jednak doceniał rolę gry jako środka pomocnego w nabywaniu fizycznej sprawności i moralnej cnoty karność²¹. Problematykę kultury fizycznej w kontekście tomistycznej antropologii personalistycznej omawiał Feliks Bednarski w pracy *Sport i wychowanie fizyczne w świetle etyki św. Tomasza z Akwinu*²². Personalistyczna koncepcja człowieka w pełni dowartościowuje rolę ciała ludzkiego, lecz zarazem wskazuje na jego ścisły związek z umysłowo-duchowym wymiarem człowieka. Należy o tym pamiętać przy omawianiu kultury fizycznej i aktywności sportowej²³. Sportowiec nie jest biologicznym automatem, lecz rozumną, wolną osobą traktującą sport jako środek służący wszechstronnemu rozwojowi i samorealizacji.

Personalistyczna antropologia próbuje różne formy aktywności sportowej, w tym także sport profesjonalno-wyczynowy, choć w odniesieniu do niego przypomina o konieczności respektowania norm etycznych. Idea równości społeczno-ekonomicznej, stanowiąca integralny element personalizmu, w sposób szczególny preferuje sport rekreacyjno-wypoczynkowy i sport rehabilitacyjny. Oba typy aktywności sportowej powinny być dostępne wszystkim ludziom – niezależnie od wieku, miejsca zamieszkania i sytuacji materialnej.

Inne koncepcje kultury fizycznej i postawy wobec sportu są implikowane w ideologiczno-filozoficznych nurtach liberalizmu i marksizmu. Idee egalitaryzmu były obecne w obu nurtach, choć różniły się one istotnie w eksplikacji idei równości. Zasługą liberalizmu było ogłoszenie w XVIII wieku dwu deklaracji praw człowieka: amerykańskiej i francuskiej²⁴. *Deklaracja niepodległości USA* z r. 1776 stwierdzała: „Wszyscy ludzie rodzą się równi i są obdarzeni przez Stwórcę niezbywalnymi prawami” Francuska *Deklaracja praw człowieka i obywatela* w r. 1789 głosiła: „Ludzie rodzą się i pozostają wolni i równi w prawach. Różnice społeczne mogą być powodowane jedynie przez różnice w społecznej użyteczności” Obie deklaracje nawiązywały do filozoficznych koncepcji antropologicznych myślicieli Oświecenia. Najważniejsi z nich to: Jean Jacques Rousseau, John Stuart Mill, Charles Montesquieu i Benjamin Constant. Ich poglądy na naturę człowieka częściowo są różne, tym niemniej można

20 Św. Tomasz z Akwinu, S. th. I, q. 73, a. 4, c.; S. Kowalczyk (2009) *Ciało człowieka w refleksji filozoficznej*, Lublin, s. 47-50.

21 Św. Tomasz z Akwinu, *In. IV Ethicam* 16, nr 858.

22 Por. M. Mylik (1997) *Filozoficzne podstawy sportu*, Warszawa, s. 11-90.

23 S. Kowalczyk (2010) *Elementy filozofii i teologii sportu*, Lublin, s. 41-48, 56-66.

24 *Prawa człowieka. Wybór źródeł* (1996), Lublin, s. 43-49.

mówić o wspólnych elementach liberalno-indywidualistycznej antropologii²⁵. Liberalizm jest spadkobiercą średniowiecznej teorii nominalizmu uznającej realność wyłącznie bytów jednostkowych, w wyniku czego kategorie ogólne były oceniane jako fikcje lub pojęcia czysto subiektywne. Konsekwencją nominalizmu był skrajny indywidualizm teoretyków liberalizmu, którzy za jedyną podstawę życia społecznego przyjęli umowę – konwencję. Liberalno-indywidualistyczna antropologia sprzyjała postawie egocentryzmu czy nawet egoizmu, uznając życie społeczne w różnych jego formach i zakresach za mniejsze zło, którego alternatywą był całkowity chaos i wojna wszystkich ze wszystkimi²⁶.

Rousseau i niektórzy inni współtwórcy klasycznego liberalizmu uznawali trwałość natury ludzkiej, a także obecność w niej elementu transmaterialnego – duszy ludzkiej. Wspólnota ludzkiej natury była interpretowana jako podstawa idei równości jurydycznej. Przedstawiciele liberalizmu przyznawali, że wszyscy ludzie posiadają „wspólne” właściwości umysłowo-psychiczne: zdolność refleksji, możliwość dokonywania wolnych wyborów, wrażliwość na wyższe wartości – w tym moralne, duchowa kultura. Wspólnota somatyczno-umysłowa nie zacierza jednak różnic fizycznych, psychicznych, egzystencjalno-bytowych, charakterologicznych itp. Dlatego wnioskowali, że równość wobec prawa i tzw. równość szans mogą współzysztować z nierównością ekonomiczno-społeczną.

Postulat równości ekonomicznej uznali za nie do pogodzenia z ideą wolności będącą najważniejszym uprawnieniem każdego człowieka. Zwolennicy klasycznego liberalizmu i współczesnego neoliberalizmu absolutyzują kategorię wolności, w imię której niejednokrotnie podważają nawet prawo do życia niektórych ludzi.

Angielscy i francuscy twórcy filozofii liberalnej nie omawiali w swych pismach problematyki kultury fizycznej, lecz głosząc ideę maksymalnej wolności w sposób pośredni przyczynili się do upowszechnienia aktywności sportowej jako formy spędzania wolnego czasu. W ten sposób doszło do powstania anglosaskiej filozofii sportu, sięgającej swymi początkami okresu średniowiecza, kiedy to arystokratyczne elity ówczesnych krajów brały udział w rycerskich turniejach, polowaniach i pasjonowały się jazdą konną²⁷. W wieku XVII i XVIII arystokracja angielska uprawiała takie sporty, jak: jazda konna, polowania, golf, różne rodzaje gry w piłkę. Sporty te były dostępne jedynie ludziom zamożnym określanym mianem „dżentelmenów”

Anglosaską filozofię sportu kontynuują obecnie Johann Huizinga i Paul Weiss²⁸, którzy w aktywności fizyczno-sportowej eksponują głównie elementy

25 S. Kowalczyk (1995) *Liberalizm i jego filozofia*, Katowice, s. 109-142.

26 J.J. Rousseau (1920) *Umowa społeczna*, Poznań; J. Maritain (1993) *Człowiek i państwo*, Kraków.

27 *Kronika sportu* (1990) Warszawa, s. 54-104.

28 J. Huizinga (1985) *Homo ludens. Zabawa jako źródło kultury*, Warszawa; P. Weiss (1969) *Sport. A Philosophical Inquiry*, London.

gry i zabawy. Weiss pojęcie sportu wywodzi z angielskiego terminu „disport”, który oznacza zabawę i rozrywkę²⁹. Huizinga traktuje sport jako przede wszystkim grę służącą odpoczynkowi, dlatego określił go jako wolną aktywność człowieka realizowaną poza ramami codziennego życia i pracy, respektującą określone zasady i bezinteresowną w sensie ekonomicznym³⁰. Ludyczny profil sportu akcentował także P. Weiss. Wyeksponowanie funkcji rekreacyjno-ludycznej sportu przez obu autorów jest charakterystyczne dla liberalno-anglosaskiej koncepcji kultury fizycznej.

Pozytywnym elementem tej koncepcji jest idea fair play – uznania za najważniejszą zasadę uczciwej gry sportowej³¹. Idea ta wywodzi się z antycznego olimpizmu, nawiązuje do średniowiecznej etyki rycerskiej, jest pokrewna anglosaskiej idei dżentelmena, bliska duchowi skautingu i chrześcijańskiej idei miłości bliźniego. Zasada fair play weszła do kanonu etyki sportowej, wymaga ona: respektowania reguł obowiązujących w konkretnej dyscyplinie sportu, rezygnacji z gry brutalnej, sprawiedliwej oceny rezultatów sportowej rywalizacji, lojalności wobec decyzji trenera i sędziego.

Liberalizm postuluje maksymalne korzystanie z wolności, co w ekonomii konkretyzuje się w ideach wolnego rynku i rywalizacji. Kapitalizm powiązany z liberalizmem jest formą ekonomizmu, postuluje bowiem autonomię życia gospodarczego wobec ograniczeń etyczno-społecznych. Zwolennicy tego modelu życia społecznego aktywność sportową ujmowali głównie w kategoriach zabawy i wypoczynku, pomijając inne funkcje sportu, między innymi pedagogiczną. Ludzie należący do elit ekonomiczno-społecznych uprawiają sporty wymagające znaczących zasobów finansowych, są to, między innymi: udział w safari – polowaniach na dzikie zwierzęta w Afryce, sporty ekstremalne, egzotyczne podróże, alpinizm i himalaizm, golf.

Idea równości społecznej, postulująca maksymalną dostępność sportu dla ogółu obywateli kraju, odgrywała wiodącą rolę w ideologii marksistowsko-komunistycznej. Fryderyk Engels wyróżnił kilka koncepcji równości: antyczną, chrześcijańską, burżuazyjną (liberalną) i marksistowską³². Ta ostatnia, w interpretacji Karola Marksa i Engelsa, implikuje ontologiczną równość wszystkich ludzi i z tego powodu domaga się realizacji równości ekonomicznej w jej radykalnej wersji³³. Eksponowane przez liberalizm równość jurydyczna i tzw. równość szans są iluzją w sytuacji drastycznych nierówności ekonomicznych. Marksizm jest komunizmem, idea równości ekonomicznej w tym nurcie ideologicznym jest rozumiana jako zniesienie własności prywatnej środków

29 P. Weiss, *op. cit.*, s. 133.

30 J. Huizinga, *op. cit.*, s. 48.

31 Z. Żukowska [red.] (1996) *Fair play, sport, edukacja*, t. 1, Warszawa.

32 F. Engels (1949) *Anty-Dühring*, Warszawa, s. 101-105.

33 K. Marks, F. Engels (1961) *Święta rodzina*. W: *Dzieła*, t. 2, Warszawa, s. 46.

produkcji, co nieuchronnie prowadzi do drastycznych ograniczeń wolności człowieka. Odebranie mu prawa do posiadania własności jest równoznaczne z faktycznym pozbawieniem go podmiotowości i autonomii.

Jan Paweł II w encyklice *Centesimus annus* (nr 13) zauważył, że „podstawowy błąd socjalizmu [marksistowskiego] ma charakter antropologiczny” Uwaga ta nawiązuje do twierdzenia Marksa, że „społeczeństwo produkuje człowieka jako człowieka”³⁴. Natura ludzka jest kreowana przez społeczeństwo, hominizacja nastąpiła w wyniku socjalizacji. Marksistowska antropologia traktuje człowieka jako wytwór sił i praw społecznych, tym samym podważa jego wolność i autonomię. Podstawowym założeniem marksizmu jest materialistyczny monizm redukujący człowieczeństwo do swoistego przejawu czy funkcji materii. Konsekwentny materializm jest determinizmem, dlatego wolność twórcy marksizmu interpretowali jako świadomość przyjęcia koniecznych praw przyrody i życia społecznego. Idea wolności ekonomicznej, oderwana od natury ludzkiej rozumianej w duchu antropologii personalistycznej i związanej z nią wolności bytowej, traci związek z domeną wartości moralnych. Materializm dialektyczny i historyczny marksizmu niszczy ontologiczno-antropologiczny fundament etyki, ponieważ jej normy implikują wolność woli człowieka jako osoby. Idea wolności ekonomicznej nie uprawnia do faktycznego zakwestionowania wolności będącej niezbywalnym prawem człowieka³⁵.

W ideologii marksistowsko-komunistycznej dominującą rolę odgrywają idee walki klas, rewolucji i dyktatury proletariatu³⁶. Personalistyczna antropologia ceni etykę miłości każdego człowieka, rysem istotnym marksistowskiej koncepcji człowieka jest idea walki i przemocy. Co więcej, idea miłości jest oceniana krytycznie i nawet ironizowana. Fetyszyzacja idei rewolucyjnej walki jest utopijną wiarą, że fizyczna przemoc może wyzwolić człowieka i uszczęśliwić go.

Twórcy marksizmu nie wypowiedali się na temat kultury fizycznej i sportu, lecz ich założenia ontologiczno-antropologiczne pozwalają na pewne sugestie w tym przedmiocie. Po pierwsze, materializm dialektyczny marksizmu jest organicznie powiązany z determinizmem kwestionującym wolność woli człowieka. Aktywność sportowa napotyka ograniczenia związane z prawami przyrody (fizyki, fizjologii), tym niemniej zakłada wewnętrzną wolność człowieka w wyborze dyscypliny sportowej, klubu czy zespołu graczy, stosowaniu treningu itp. Sport bez wolności wewnętrznej i zewnętrznej człowieka byłby tresurą stosowaną w świecie zwierząt.

34 K. Marks (1960) Rękopisy ekonomiczno-filozoficzne. W: *Dzieła*, t. 1, Warszawa, s. 79.

35 S. Kowalczyk (2000) *Wolność naturą i prawem człowieka. Indywidualny i społeczny wymiar wolności*, Sandomierz.

36 K. Marks, F. Engels (1953) *Manifest komunistyczny*, Warszawa.

Podstawowym elementem marksistowskiego materializmu historycznego jest idea walki klasowej i społecznej rewolucji. Idea ta stosowana w sporcie byłaby zachętą do gry brutalnej, co koliduje z zasadą fair play. Sport nie może być fizyczną walką, brutalnym traktowaniem zawodnika – oponenta, choć ze swej natury jest formą rywalizacji. Idea walki klasowej jest sprzeczna także z zasadą społeczno-ponadklasowej solidarności, która w sporcie odgrywa podstawową rolę. Sportowa rywalizacja w sposób paradoksalny ma łączyć ludzi różnych środowisk i krajów, a nie dzielić ich.

Współczesny marksizm szkoły frankfurckiej, której czołowymi przedstawicielami są Theodor Adorno, Herbert Marcuse i Jürgen Habermas, wypowiada się na temat sportu³⁷. Marksizująca Nowa Lewica w krytyce kapitalizmu zarzuca mu, że sport traktuje jako formę kanalizacji niezadowolenia społecznego związanego z ekonomiczną alienacją dużych grup ludności. Krytyka ta nie jest całkowicie pozbawiona racji, ale pomija podstawowe funkcje sportu: rekreacyjną, pedagogiczną, ludyczną, terapeutyczną. Neomarksyści ignorują fakt, że ideologizacja i upolitycznienie sportu miało miejsce w państwach komunistycznych. Dobitym tego przykładem były ZSRR i NRD, w których liczne złote medale były rezultatem stosowania dopingu wręcz zalecanego przez trenerów i służbę medyczną.

Dokonując rekapitulacji dotychczasowych rozważań można stwierdzić, że idea równości – tak istotna dla dostępności różnych form kultury fizycznej dla ogółu obywateli – posiada swoje implikacje filozoficzno-antropologiczne. Holistyczna filozofia człowieka myślicieli greckiego antyku i współczesnego personalizmu, w przeciwieństwie do redukcjonistycznej antropologii ideologicznego liberalizmu i kolektywistycznego marksizmu, sprzyja w sposób najbardziej racjonalny pozytywnej postawie wobec kultury fizycznej i zarazem dostrzega różnorodność funkcji sportu w życiu człowieka.

37 J.M. Brohm (1976) *Sociologie politique du sport*, Paris, s. 220-232.